

istraživanje i usporedbu sa stanjem u suvremenim i onim u starim gramatikama hrvatskoga standardnog jezika. Meni se ta usporedba čini važnom, tim više što gramatike nude različite interpretacije oko opisa sintaktičnih odnosa u kojima sudjeluju prilozima. Ovdje je zanimljiva polisemija pri kojoj za neke lekseme ne možemo sa sigurnošću tvrditi pripadaju li prilozima ili kojoj drugoj vrsti riječi, npr. za leksem *blizu* postoji nedoumica je li uopće prilog ili je riječ o prijedlogu kojemu nije nužno uvijek izreći objekt pred koji ga predlažemo. Nadalje, Kuštović piše kako su pojedine stare gramatike i rječnici hrvatskoga jezika opisivali priloge za izražavanje prostora (Kašićeva, Appendinijeva, Babukićeva, Kraljevićeva, Maretićeva i Brabec-Hraste-Živkovićeva gramatika, te Della Bellin rječnik).

Knjiga Tanje Kuštović vrijedan je prinos istraživanju priloga u hrvatskoglagoljskim tekstovima i možemo se nadati da će hrvatsku filologiju skoro nadariti i drugi istraživači svojim prilogom o prilozima u hrvatskome jeziku.

BORIS KUZMIĆ

Etymological Research into Old Church Slavonic. Proceedings of the Etymological Symposium Brno 2014, 9–11 September 2014, Brno. Edited by Ilona JANÝŠKOVÁ & Helena KARLÍKOVÁ. *Studia etymologica Brunensia* 18. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015., 457 str.

U nizu *Studia etymologica Brunensia* izišla je 2015. godine 18. knjiga, pod naslovom *Etymological Research into Old Church Slavonic*. Ta je knjiga zbornik radova s međunarodne znanstvene konferencije *Etymological Symposium Brno 2014: Etymological research into Old Church Slavonic: from the Slavonic, Indo-European and General Linguistic Perspective* održane u Brnu 9. – 11. rujna 2014. godine na Prirodoslovnom fakultetu Masarykova sveučilišta, u organizaciji Odjela za etimologiju Instituta za češki jezik Češke akademije znanosti. Urednice knjige su Ilona JANÝŠKOVÁ i Helena KARLÍKOVÁ.

Zbornik se sastoji od 40 radova čiji su autori kako oni ugledni tako i mladi obećavajući etimolozi. Sve radove recenzirali su L'ubor Králik i Stefan

Michael Newerkla. Autori priloga dolaze iz 15 zemalja, od toga, očekivano, najviše iz slavenskih: Češke, Rusije, Srbije, Poljske, Bugarske, Bjelorusije, Slovenije, Makedonije, te drugih europskih zemalja: Austrije, Njemačke, Italije, Litve, Latvije i Rumunjske, a jedan je autor iz Kanade. Radovi su pisani ruskim, engleskim i njemačkim jezikom, te nisu tematski grupirani, nego su poredani abecednim redom po autorima.

Tema kojom se bavi najviše radova etimološka je analiza riječi posvjedočenih u starocrkvenoslavenskome i drugim slavenskim jezicima. Ljubov' V. KURKINA u prilogu *Этимологические заметки на полях »Этимологического словаря старославянского языка«* predlaže druge moguće etimologije za starocrkvenoslavenske riječi *přitъkъ*, *oxlōdanije* i *oklosniti*, a Johannes REINHART u prilogu *New and Renewed Old Church Slavonic Etymologies* daje nove etimologije starocrkvenoslavenskih riječi *pěti*, *poje* 'pjevati', *-truti*, *-trove-* 'hraniti' i *un'ii* 'bolje'. *Снова о слав. *naprasъnъ(jъ)* rad je Žanne Ž. VARBOT u kojem autorica izražava sumnju u izravnu povezanost pridjeva **naprasъnъ(jъ)* s glagolom **praskati/*prasknōti* te predlaže povezanost s hrvatskim romanizmom *preša*, *priša* 'žurba, hitnost, potreba'.

U nekoliko radova obrađuju se semantički povezani skupovi riječi. Pavla VALČÁKOVÁ u svom se prilogu *On Some Old Church Slavonic Names of Volume Measurements* bavi starocrkvenoslavenskim mjernim jedinicama *artava*, *chinikъ*, *korъ*, *korъсь*, *litra*, *měra*, *satъ* i *spqđъ*. Ulrich THEISSEN u radu naslovljenom *Gesundheit vom Sinai. Zur Bedeutung, Motivation und Kontinuität altpulgarischer Phytonyme* pozornost posvećuje crkvenoslavenskim nazivima biljaka *obъrinъ*, *rěpiě*, *zmiinee mlěčъe*, *temъěnъ*, *črěmoš*, *čębrъ* po prvi put zabilježenima u starobugarskom popularnom medicinskom tekstu iz 12. stoljeća, čije je pravo značenje često upitno ponajviše zbog različite vegetacije u Palestini te na Balkanu i središnjoj Europi. Helena KARLÍKOVÁ u svom radu *Neid im Altkirchenslavischen* obrađuje crkvenoslavenske riječi *rъvnъnije*, *zavida*, *retъ*, *jarostъ*, *kljeveta*, *šъpъtъ*, *gъrdyn' i*, *nestrojenije* i pokazuje da im je svima 'zavist' sekundarno i preneseno značenje, a izvorno značenje je drugačije.

Riječima za imenovanje emocija posvećeni su i prilozima Petra NEJEDLÝJA *On Two Expressions of Negative Mental State (Hatred, Fear)*, koji na temelju značenjske analize predlaže nove etimologije slavenskih glagola *nena-*

viděti i plašiti, te prilog Jasne VLAJIĆ-POPOVIĆ *Church Slavonic žlǫděti* ‘desiderare, cupere’ – *Relict or Innovation*, koji problematizira postojeću i nudi novu etimologiju crkvenoslavenskoga glagola žlǫděti ‘željeti’ povezujući ga s pridjevom *žędъnъ.

Slavenski mitološki lik *vila* tema je članka Aleksandra LOME *Вила – олицетворенное неистовство, или что-то другое?* u kojem se kritički i s nekim dodatcima iznose dosadašnje etimologije te riječi. Václav BLAŽEK i Ilona JANÝŠKOVÁ u radu *Slavic *tisъ – an evergreen problem of Slavic etymology* kao novo rješenje za problem podrijetla starocrkvenoslavenskih riječi *tisa/tisъ* nude usporedbu s hotanskim riječima *ttisä* ‘štap od mirisnog drva’ i *ttäsä*, uz detaljna obrazloženja postojećih etimologija.

U nekim je radovima semantika jedan od glavnih argumenata za određeno etimološko rješenje. Svetlana M. TOLSTAJA u svom se prilogu *Ст.-слав. клѣтва на общеславянском фоне* bavi semantičkom strukturom crkvenoslavenskih odraza praslavenskoga glagola **klęti* (*klętvа, klęti* i *klęti se*). U svom samostalnom radu ‘River’ and ‘sand’ in Slavic and Indo-European context Václav BLAŽEK s točke gledišta semantike i morfologije obrađuje imeničke odraze indoeuropskoga korijena ***H₃reyH-* ‘staviti u pokret’ čije semantičko polje seže od značenja ‘rijeka’ do naizgled nepovezanoga ‘pijesak’. Iza naslova *On the false homonymy in Slavonic etymology* stoji rad Jiříja REJZEKA u kojem se šest parova slavenskih riječi (češ. *bránice* ‘membrana’ – stesl. *braniti* ‘priječiti’, češ., slč. *batoh* ‘ruksak’ – stesl. *batogъ* ‘bič’, češ. *dariti se* ‘napredovati’ – stesl. *dariti* ‘darivati’, csl. *-nikati, -niknŏti*, csl. *topiti* ‘grijati’ – ‘utapati’, csl. *tuchnŏti/tŏchnŏti* ‘ugasiti’ – ‘truliti’) koje su se dosad smatrale homonimima sada tumače semantičkim razvojem iz istoga etimološkog izvora. Odrazi praslavenskoga glagola **pędliti* ‘rastezati’ u ruskim dijalektima i drugim slavenskim jezicima tema su rada Elene L. BEREZOVIČ i Olesje D. SURIKOVE *К изучению продолжений праслав. *pędliti ‘натягивать’: рус. диал. беспелюха*. Na temelju usporednih semantičkih razvoja ‘lokva, bara’ > ‘mlak’, u članku *The etymology of Slovene morn ‘lukewarm’ and Russian morno ‘hotly, warmly’* Metka FURLAN pokazuje da je dijalektni praslavenski pridjev **morъnъ* ‘mlak’ izveden od praslavenske imenice **mor’e* u doba kad je značila ‘stajaća voda; lokva, bara’. Dvije srpske riječi, *svest* i *savest*, koje potječu iz istoga praoblika **sъvęstъ* ali su im se značenja specijalizirala s obzirom na

suvremeni lik, poslužile su Snežani PETROVIĆ da u radu *Svest 'consciousness' and savest 'conscience' – Slavic layers in the Serbian lexicon* metodološki objasni način na koji autori etimološkoga rječnika srpskoga jezika identificiraju različite leksičke slojeve u standardnom srpskom jeziku.

O semantičkom razvoju starocrkvenoslavenskoga korijena *blŏd-* od 'lutati' preko metaforičkoga 'griješiti' do konkretiziranoga 'bludničiti' riječ je u radu Jasmine GRKOVIĆ-MAJOR *On the semantic development of OCS блѡд-*. Petr NEJEDLÝ i Miloslava VAJDLOVÁ u prilogu *On the semantic shift 'blow' – 'needless or frivolous talk'* proučili su leksičko gnijezdo staročeške riječi *klás* 'poruga, šala' za koje smatraju da je slavenskoga podrijetla i motivirano onomatopejom. Rad Elke JAČEVE-ULČAR *Семантика корня гал- в апеллативном и ономастическом фонде македонского языка* posvećen je makedonskomu glagolu *gali* i njegovim izvedenicama, apelativnim, toponimskim i antroponimskim. Hristina DEJKOVA proučava slavenske odraze praslavenskog korijena **tur-* s prijevojnim inačicama **tǫr-*, **tyr-* te indoeuropsko podrijetlo toga korijena u radu *Slavic continuants of the Proto-Slavic ablaut sequence *tur-, *tǫr-, *tyr-*.

Martina CHROMÁ u radu *Interjections of lamentation in Old Church Slavonic* bavi se crkvenoslavenskim uzvicima jadikovanja, čija je distribucija vezana uz žanr spomenika u kojima su zabilježeni. Uzvicima se bavi i Vít BOČEK, točnije, obilježjima i čimbenicima koji imaju ulogu pri posuđivanju uzvika, u radu *On borrowability of interjections*.

U nekim radovima etimologije sežu dublje od indoeuropske rekonstrukcije. U radu Corinne LESCHBER *Aslav. burja aus indo-europäischer und paläolinguistischer Perspektive* razmatra se etimologija praslavenske riječi **bur'a*, od izvođenja od indoeuropskoga korijena **b^herh₂-* i veze s grčkim *βορέας* te odgovarajućim latinskim i romanskim usporednicama do veze s riječima iz neindoeuropskih jezika i pokušaja nostratičke etimologije te riječi. Sorin PALIGA u radu *The Pre-Indo-European issue revisited. The Old Slavic heritage and its survival* pokušava podrijetlo slavenske riječi *ryba* pripisati predindoeuropskomu supstratu i pritom otvara brojna pitanja.

Tri su rada posvećena posuđenicama. Aušra RIMKUTĚ-GANUS-AUSKIENĚ prikupila je slavenske posuđenice u litavskim katekizmima izdanima između 1800. i 1882. godine u članku *Славянские заимствована-*

ния в литовских катехизисах 1800–1882 года. Pitanjem rekonstrukcije riječi posuđenih iz slavenskoga u latvijski prije prvih istočnoslavenskih tekstova (npr. latv. *strādāt* ‘raditi’, *pagrabs* ‘podrum’, *pagasts* ‘feudalni porez; administrativna i teritorijalna jedinica’) bavi se Igor’ KOŠKIN u radu *Этимолого-семантическая реконструкция древнейших славизмов латышского языка и данные старославянского языка*. Posuđenice finougarskoga podrijetla u staroruski analizira Sergej A. MYZNIKOV u radu *Финно-угризмы в древнерусском и восточнославянском контекстах*.

Zbornik sadrži i jedan onomastički prilog, članak Tat’jane LEKOVE *Название Варна – между этимологией и этноисторией* u kojem autorica detaljno analizira bugarski toponim Varna.

Etimologija frazema tema je radova Tat’jane V. ŠALAEVE *К этимологии русск. перемывать кости ‘сплетничать’*, u kojem autorica raščlanjuje ruski frazem *перемывать кости* ‘ogovarati’ i raspravlja kako se od doslovnoga značenja ‘prati kosti’ razvilo frazemsko ‘ogovarati’, te Rainera ECKERTA *Das altkirchenslawische Komparativphrasem <сѣбѣрати се на кого> jako vrani na sokolъ* koji navodi neke usporednice za spomenuti frazem iz ruskoga, staroruskoga, drugih slavenskih jezika te njemačkoga u kojima su u opoziciji riječi za sokola i vranu ili gavrana.

U tri rada pozornost je usmjerena na tvorbene elemente. O praslavenskom pridjevskom sufiksu *-kъ na primjerima staročeških pridjeva i pridjevskih izvedenica riječ je u radu *Прилагательные с суффиксом *-къ в старославянском и древнечешком языках* Štěpána ŠIMEKA i Milade HOMOLKOVE. Imenički sufiks -akъ, njegovo etimološko značenje u okviru sintaktičkih i semantičkih odnosa te slavenske riječi tvorene dodavanjem toga sufiksa na pridjevske, zamjениčke i brojevne osnove predmet su analize u radu *‘Each of...’ or ‘almost each of...’ – the origin and the initial function of the suffix *-ak- in depronominial, deadjectival, and denomeral formations* Piotra SOBOTKE. Upotrebu prefiksa *(j)ъz- u crkvenoslavenskim tekstovima češkoga podrijetla proučavao je Miroslav VEPŘEK u radu *Prefix *(j)ъz- as a component of lexical bohemisms in Church Slavonic?*

Osim radova posvećenih konkretnim etimološkim problemima svoje su mjesto u zborniku našli i radovi kojima su tema povijesna, teorijska i me-

todološka pitanja vezana uz etimološka istraživanja starocrkvenoslavenskoga i drugih slavenskih jezika. U članku (*Old Church Slavonic etymology and Indo-European studies*) Bohumil VYKYPĚL ističe da bi u okviru indoeuropeistike uz starocrkvenoslavenski trebalo češće nego dosad konzultirati i staročeški kao drugi najstariji slavenski jezik, te potiče na izradu etimološkoga rječnika staročeškoga, a Radoslav VEČERKA u članku *Bemerkungen zur Slavischen Sprachwissenschaft* dotiče neke praznine u povijesnoj karti slavenske Europe. Pregled etimoloških i drugih rječnika, monografija i članaka koji obrađuju etimologiju starocrkvenoslavenskih i crkvenoslavenskih riječi daje Ilona JANÝŠKOVÁ u radu *История этимологического исследования старославянского языка*. Robert ORR u radu *The limitations of Old Church Slavonic in reconstructing Common Slavic* primjerom razlike u broju riječi koje pripadaju *u*-osnovama u općeslavenskom i starocrkvenoslavenskom podsjeća na često zanemarenu činjenicu da starocrkvenoslavenski nije identičan općeslavenskomu.

Metodologija sastavljanja etimoloških rječnika također je zastupljena u radovima zbornika. Na primjeru složenica iz različitih slojeva srpskoga leksika Marta BJELETIĆ u radu *Проблема хронологическо-генеалогической стратификации слов славянского происхождения в одномном этимологическом словаре сербского языка (на примере номинальных сложений)* izložila je metodološke probleme kronološke i genealoške stratifikacije pri pisanju natuknica za etimološki rječnik srpskoga jezika. Dosjetkom da pisanje etimoloških rječnika nije težak posao jer etimolozi »samo prepisuju« jedan od drugoga započinje rad Nikolaja P. ANTROPOVA *Рецепция «Этимологического словаря языка старословянского» в Белорусском этимологическом словаре* u kojem autor na nekoliko primjera iz spomenutih rječnika pokazuje da su u bjeloruskom etimološkom rječniku rješenja iz etimološkoga rječnika starocrkvenoslavenskoga jezika gotovo u potpunosti prihvaćena. Jadwiga WANIAKOWA opisuje koncepciju etimološkoga rječnika poljskih dijalektnih naziva biljaka u članku *Etymological dictionary of Polish dialectal plant names: project description*.

Kako je većina radova posvećena analizi starocrkvenoslavenskih i riječi drugih slavenskih jezika, u zborniku je ukupno obrađeno ili spomenuto na desetine riječi. Knjiga bi zacijelo bila još zanimljivija etimolozima, kojima je u prvom redu i namijenjena, da je opremljena indeksom koji bi ubrzao

korištenje. Ovaj zbornik, osim što je još jedan priručnik koji će sastavljači (slavenskih) etimoloških rječnika konzultirati, otkriva da pomaka u etimologiji još uvijek ima, ma kako mali oni bili.

DUBRAVKA IVŠIĆ

PAŠMANSKE MATICE UMRLIH

Glagoljske matice umrlih Župe Rođenja Blažene Djevice Marije u Pašmanu 1606. – 1825. Uredili Pavao KERO i Josip FARIČIĆ. Stalna izložba crkvene umjetnosti (Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae, Vol. XVII) – Sveučilište u Zadru, Zadar 2015., 492 str. + faksimil.

Pašman, otok na kojem su se stoljećima žilavo održavali benediktinci glagoljaši i popovi glagoljaši, u paleoslavističkoj i historiografskoj literaturi označen je kao važno izvorište glagoljaštva. To nam potvrđuje njegova bogata rukopisna baština. Samo iz Pašmana, mjesta ovoga osvrta, sačuvana su 22 glagoljska rukopisa i ostriška, 11 glagoljskih tiskanih misala i brevijara, jedan glagoljski natpis i mnogo glagoljskih isprava.

Iz toga su zlatnoga rudnika 2015. godine izvučene na svjetlo dana četiri glagoljske matice umrlih. Transliterirala ih je Marija KERO u knjizi jednostavna naslova *Glagoljske matice umrlih Župe Rođenja Blažene Djevice Marije u Pašmanu 1606. – 1825.* objavljenoj pod uredništvom Josipa FARIČIĆA i Pavla KERE u suizdanju Sveučilišta u Zadru i Stalne izložbe crkvene umjetnosti. Osim »Predgovora« Pavla KERE (str. V–VI) te »Kazala imena« (str. 187–234), »Kazala mjesta« (str. 235–236) i »Popisa manje poznatih riječi i oblika« (str. 237–238) Marije KERO, knjiga je obogaćena dvjema vrijednim studijama »Glagoljske matice umrlih Župe Rođenja B. D. Marije u Pašmanu 1606. – 1825.« (str. VII–XXXII) Grozdane FRANOVŽIVKOVIĆ i »Župnici i ostali svećenici koji se spominju u maticama umrlih Župe Rođenja B. D. Marije u Pašmanu 1606. – 1825.« (str. XXXII–LII) Pavla KERE te, dakako, »Faksimilom matica« opet jednostavnih naslova »I. svezak. Matična knjiga umrlih (1606. – 1679.)«, »II. svezak. Matična knjiga umrlih (1607. – 1612.)«, »III. svezak. Matična knjiga umrlih (1607.